

УДК 378:796

Сероштан В.М., Маслов В.М., Дікалова О.О., Щербач В.М.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статті проаналізовано наукові дослідження за напрямком сучасної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури. Розглянуті проблеми та перспективи навчання майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні учителі фізичної культури.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України, в умовах активного реформування освітньої, соціокультурної сфери, інтеграції українських вищих навчальних закладів у загальноєвропейський освітній простір назріла необхідність пошуку нових ефективних шляхів та засобів удосконалення процесу професійної підготовки учителів.

Існуюча досі система психолого-педагогічної підготовки у вузах великою мірою спрямована на теоретичне осмислення переважно компонентів професійної діяльності (предметів навчального плану), а не на професію загалом з її варіативними, неповторними нюансами. Це, в свою чергу, призводить до того, що окремі дисципліни навчального плану втрачають значимість для методичної підготовки майбутнього фахівця. Традиційна організація, зміст, форми та методи теоретико-методичної підготовки не відповідають вимогам сьогодення і не забезпечують підготовки вчителя як активної особистості, здатної творити і забезпечити ефективне функціонування національної системи фізичного виховання.

Розв'язання цієї проблеми дослідники вбачають в переорієнтації всієї системи підготовки та перепідготовки вчителів, розробці технологій повноцінного фізичного та психічного розвитку студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток концептуальних засад професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту в Україні зробили такі вітчизняні вчені, як О.А. Архіпов, Л.В. Безкоровайна, В.Г. Беспутчик, Н.Г. Бишивець, Е.С. Вільчковський, С.С. Єрмаков, В.О. Кукса, М.О. Носко, В.М. Платонов, Л.П. Сущенко, Б.М. Шиян та інші.

Існує багато досліджень, у яких розкрита теорія оптимізації навчально-виховного процесу. Переважно ці роботи спрямовані на визначення суті оптимізації навчально-виховного процесу школярів (Е.С. Вільчковський, О.О. Гужаловський, І.В. Іваній, Т.О. Лоза та ін.); дослідження оптимізації викладання дисциплін у вищому навчальному закладі (Л.В. Безкоровайна, О.В. Онопрієнко, Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко та ін.).

Питання щодо організації підготовки студентів вищих фізкультурних навчальних закладів до майбутньої професійної діяльності знайшли своє відображення в працях українських вчених: М.О. Носка, В.І. Пліска, В.К. Сидоренка, О.В. Тимошенка, П.Ю. Тищенко, Т.А. Хабінець, Б.М. Шияна.

Мета роботи – проаналізувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії, визначити проблеми та перспективи професійної підготовки фахівців з фізичної культури та спорту на сучасному етапі.

Результати дослідження. У концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір зазначено: "метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці" [5].

Вихід України як самостійного суб'єкта олімпійського руху на міжнародну спортивну арену, створення Національного олімпійського комітету, визнання національних федерацій з видів спорту міжнародними спортивними федераціями, створення штатних збірних команд – усі ці реалії сьогодення потребують суттєвих змін у професійній підготовці національних кадрів [9, 12].

На основі теоретичного аналізу літератури (В.О. Кукса, В.М. Платонов, Л.П. Сущенко, Б.М. Шиян) професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання, доцільно розглядати, як процес технічно обґрунтованих засад вищих навчальних закладів країни, що надають особистості професіоналізму такого рівня, завдяки якому вона стає конкурентоспроможною на ринках праці, може самостійно організувати фізичне виховання різних верств населення й успішно працювати в усіх ланках спортивного руху.

Такі автори, як В.Ф. Костюченко, В.М. Мазін, В.І. Маслов, Г.Н. Пономарев, Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Б.М. Шиян розглядають майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту, як особистість, яка цілеспрямовано здобуває у вищих навчальних закладах спеціальність, що пов'язана з організацією навчально-виховного процесу щодо підтримки певного рівня фізичної культури населення, або спрямована на досягнення вищих спортивних результатів на олімпійській, світовій чи регіональних аренах у командному або індивідуальному вимірах.

Ряд авторів вважає, що у сучасній підготовці висококваліфікованих фахівців з фізичної культури надалі важливого значення набуває диференціація, як засіб індивідуалізації навчання, тобто спостерігається зростання уваги до особистості майбутнього вчителя фізичної культури, максимального розкриття його обдарування (Ю.К. Бабанський, В.П. Безпалько, Н.Ю. Воляннюк та ін.).

На думку Б.М. Шияна [14], високий рівень підготовки майбутніх вчителів фізичної культури досягається за умов:

- наукового обґрунтування і впровадження у процес їх фахової підготовки теоретико-методичних елементів (знань, умінь, навичок), орієнтованих на формування фізичної культури школярів;
- переорієнтація системи фізичного виховання з консервативно-нормативної моделі, що суперечить вимогам шкільної фізкультурної освіти, на інноваційну педагогічну діяльність, складовими якої є конструктивний, організаційний, комунікативний та дослідницький компоненти.

Нормативна модель зводить діяльність вчителя до функціональної ролі і є несумісною з вимогами гуманізації освіти. Розумною альтернативою нормативній є дослідницька модель, згідно з якою центральною ланкою роботи вчителя є процес постійної модифікації програми діяльності відповідно до умов та особливостей групи дітей або окремої дитини:

- оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичного виховання на основі втілення технології планування навчально-виховного процесу з фізичного виховання. Це, в свою чергу, вимагає значного збагачення професійного арсеналу вчителя, вміння вільно ним володіти, гуманізації його професійної свідомості;

- домінування у навчальному процесі творчих завдань, спрямованих на відтворення практичних дій учителя в нестандартних ситуаціях, що дозволить формувати його професійні знання водночас на методологічному, теоретичному, технологічному рівнях.

На думку О.В. Тимошенка [13], прагнення держави інтегруватися у європейський освітній простір потребує переосмислення змісту, функцій і завдань оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах на основі програмно-цільового управління з використанням кредитно-модульної технології навчання, що дасть можливість науково обґрунтувати та доповнити дидактичну систему професійної підготовки вчителя фізичної культури у ВНЗ.

Концепцію дослідження проблем професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту у вищих навчальних закладах Л.П. Сущенко [11] ґрунтує на таких положеннях:

- професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах потребує врахування історії становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в Україні у ХХ столітті;
- з'ясуванні перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту відповідно до вітчизняних та світових стандартів.

Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту включає три взаємопов'язані складові: професійну – спрямовану на підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до опанування професійними знаннями, виконання професійних функцій, володіння видами професійної діяльності в контексті особистісно орієнтованої парадигми освіти; особистісну – спрямовану на підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійного самовизначення, професійної самореалізації та професійної самоактуалізації упродовж життя; технологічну – спрямовану на формування її організаційно-методичних умов [2].

Сьогодні особливий інтерес педагогічних досліджень зосереджено на проблемі формування професійної компетентності фахівців різних професій, у тому числі й учителя фізичної культури. Це зумовлено значною інноваційною динамікою сучасного ринку праці, який висуває нові вимоги до випускників вищих навчальних закладів. Ці вимоги сформульовано не тільки у форматі "знань" студентів, а й у способах майбутньої професійної діяльності ("вміння", "здатність", "готовність"). Тому в проекції на вчителя фізичної культури мова йде про такі особливі результати в системі його професійної підготовки, у межах яких знання є необхідною, але недостатньою умовою досягнення високої якості освіти, – про "професійну компетентність" і такі її складові, як базові компетентності. Актуальність їх формування в майбутнього вчителя фізичної культури пов'язана з особливою потребою суспільства в здоровому, працездатному й фізично розвиненому поколінні.

Аналіз наукових досліджень (Н.М. Бібік, Л.В. Вікторова, Е.Н. Геворкян, И.О. Григорьянц, Ю.Д. Железняк, В.Л. Жуков, О.І. Исмаїлов, В.В. Корнєшук та ін.) показує, що зміст поняття "професійна компетентність вчителя" зводиться до трьох різних за своєю суттю трактувань:

- 1) здатності виконувати професійні функції;

- 2) теоретичної та практичної готовності здійснювати професійну діяльність;
- 3) сформованості професійних якостей.

Аналіз наявного досвіду професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в українській вищій школі [1, 3, 6] показав, що більшість педагогів намагається скористатись інноваціями в експериментальних програмах формування окремих елементів професійної компетентності студентів. Однак залишився недостатньо вирішеним комплекс проблем, пов'язаних з формуванням у майбутнього вчителя фізичної культури готовності до майбутньої професійної діяльності.

Пріоритетними в удосконаленні системи фізичної освіти є напрямки, пов'язані з застосуванням таких форм і методів навчання й виховання, використання яких із більшою ефективністю формує ціннісне ставлення дітей і молоді до засобів фізичної культури. Діяльнісний підхід до формування фізичної культури, заснований на ідеях розвитку особистості, на самовизначенні у творчому оволодінні способами фізкультурно-спортивної діяльності, повинен бути розглянутий як один з основних у переосмисленні цілі, задач, сутності змісту фізичної культури [13].

Висновки. Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури стосовно педагогічних умов професійної підготовки вчителів фізичної культури дозволив нам сформулювати такі висновки:

Сьогодні перед системою вищої освіти постають завдання, пов'язані не тільки із задоволенням нагальних потреб економіки держави у кваліфікованих кадрах, але й з інтеграцією у світовий освітній простір. Суспільно-політичні та економічні зміни, інтеграція України у світове суспільство вимагає корекції всіх ланок загальноосвітньої та професійної школи.

Найбільш поширений вид навчально-професійної підготовки у вищих навчальних закладах – це засвоєння теоретико-методичного забезпечення *відповідного* фаху. Їх джерелами виступають положення методології, філософії, наукові теорії та концепції, а також підходи, які розробляються для вивчення навчальних предметів. Як зазначають деякі науковці, – є два полярні підходи до підготовки фахівців з вищою освітою. Перший – підготовка грамотних виконавців – це, як правило, вузькоцільова підготовка. Другий – підготовка творчих спеціалістів, здатних розв'язувати нестандартні завдання, приймати розумні рішення в нетипових умовах тощо. При такій підготовці передбачається вивчення блоку фундаментальних наук та навчання мистецтву ефективного творчого їх застосування.

Перспективи подальших досліджень. Аналіз наявного досвіду професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в українській вищій школі показав, що більшість педагогів намагається скористатись інноваціями в експериментальних програмах формування окремих елементів професійної компетентності студентів. Однак залишився недостатньо вирішеним комплекс проблем, пов'язаний з формуванням у майбутнього вчителя фізичної культури готовності до майбутньої професійної діяльності.

Використані джерела

1. Безкоровайна Л.В. Формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до впровадження технологій спортивного менеджменту культури: автореф. дис. пед. наук: 13.00.04 / Л.В. Безкоровайна. – Київ, 2009. – 20 с.
2. Безпалько В.П. Персонализированное образование / В.П. Безпалько // Педагогика. – 1998. – № 2. – С. 12-17.
3. Беспутчик В.Г. Проблемы и перспективы подготовки физкультурных кадров в вузах / В.Г. Беспутчик // Олімпійський спорт і спорт для всіх: Матеріали ІХ міжнародного наук. конгресу, Київ, 20-23 вересня 2005 р. – Київ, 2005. – С. 885.
4. Бишевец Н.Г. Основні напрямки модернізації магістерської підготовки в навчальних закладах фізкультурного профілю / Н.Г. Бишевец, Т.О. Хабінець // Педагогика, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 2. – С.17 – 20.
5. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/education/average/topic/rozv/knc.doc
6. Кукса В.О. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Кукса В.О. – К., 2002. – 18 с.
7. Мунтян В.С. Фізичне виховання в контексті положень нового закону України "Про вищу освіту" / В.С. Мунтян, В.І. Пліско // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту імені Т.Г. Шевченка. Випуск 118 (Т. 1). Серія: Педагогічні науки. – Чернігів: ЧНПУ, 2014. – № 118 (Т. 1) – С. 222–226.
8. Носко М.О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.09 / М.О. Носко – Чернігів: ЧДПУ імені Т.Г. Шевченка, 2003. – 419 с.
9. Платонов В.Н. Актуальные проблемы высшей школы и пути перестройки физкультурного образования / В.Н. Платонов // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 4. – С. 5-10.

10. Сущенко Л.П. До питання про теоретичні засади професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту / Л.П. Сущенко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – № 3. – С. 61-70.
11. Сущенко Л.П. Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту / Л.П. Сущенко // Проблеми педагогічних технологій: Зб. наук. пр. Волинського держ. ун-ту ім. Л. Українки. – Луцьк. – 2000. – Вип. 4. – С. 130-138.
12. Сущенко Л.П. Фізична культура як важлива складова майбутнього викладача фізичного виховання та спорту / Л.П. Сущенко // Проблеми сучасного мистецтва і культури: Зб. наук. пр. – Харків : Каравела. – 1999. – С. 170-179.
13. Тимошенко О.В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / О.В. Тимошенко – К., 2009. – 38 с.
14. Шиян Б.М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття / Б.М. Шиян // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Зб. наук. пр. – Рівне : Принт Хауз, 2001. – Вип. 2. – С. 371–374.

Seroshtan V., Maslov V., Dikalova O., Scherbach V.

WAYS OF OPTIMIZATION PROCESS PROFESSIONAL PREPARATION TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE

An analysis and generalization of scientifically-methodical literature in relation to the pedagogical terms of professional preparation of teachers of physical culture allowed to us to set forth such conclusions.

Today the tasks related not only to satisfaction of urgent necessities of economy of the state in skilled shots appear before the system of higher education but also with integration in outer educational space. Social and political and economic changes, integration of Ukraine in world society requires the correction of all links of general and professional school.

The most widespread type of educational-professional preparation in higher educational establishments is mastering of the theoretical providing of corresponding profession. Positions of methodology, philosophy, scientific theories and conceptions, and also approaches that is developed for the study of educational objects, come forward as their sources. As some scientists mark, – there are two arctic going near preparation of specialists on higher education. First – preparation of literate performers – it, as a rule, preparation. Second is preparation of creative specialists, able to decide non-standard tasks, accept clever decisions in off type terms and others like that. At such preparation the study of pulley of fundamental sciences and studies to the art of their creative effective application is envisaged.

An analysis had an experience of professional preparation of future teacher of physical culture showed at Ukrainian higher school, that most teachers tried to take advantage of innovations in the experimental programs of forming of separate elements of professional competence of students. However the complex of problems, related to forming for the future teacher of physical culture of readiness to future professional activity, remained decided not enough.

Key words: *professional training, future physical training teachers.*

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015 р.